

การสร้างสรรค์งานที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ อิทธิพลศิลปะศรีลังกา: ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา
Design and development of Srilanga art onto the relics enshrined: Faithfulness in Buddhism

ภัทรไชย แสงดอกไม้¹ และขวัญรัตน์ จินดา^{2*}

¹ สาขาวิชาทัศนศิลป์ วิทยาลัยเพาะช่าง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ กรุงเทพฯ

² สาขาวิชาเครื่องโลหะและรูปพรรณอัญมณี วิทยาลัยเพาะช่าง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ กรุงเทพฯ

บทคัดย่อ

ศาสนาพุทธเป็นศาสนาแห่งปัญญา การสืบทอดศาสนาต้องยืนยาวต่อไป เพื่อให้มีหนทางแห่งการพ้นทุกข์สืบไป คนไทยกับความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ยึดมั่นปฏิบัติมาแต่อดีต ทั้งด้านการศึกษาพระธรรม สืบทอดพระธรรม หรือแม้กระทั่งการสร้างและถวายสิ่งสักการะ เพื่อเป็นตัวแทน แสดงความเคารพและศรัทธาในพระพุทธศาสนา การสร้างสรรค์ที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ จากการศึกษารูปแบบศิลปะและรูปแบบที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุในประเทศศรีลังกา เพื่อนำมาออกแบบและสร้างผลงานที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ อิทธิพลศิลปะศรีลังกา จึงเป็นการสะท้อนความงามและประโยชน์ใช้สอย จากความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา และสิ่งที่สำคัญคือเป็นสัญลักษณ์และคุณค่าทางจิตใจ ยึดเหนี่ยวให้กับพุทธศาสนิกชนสืบไป

คำสำคัญ : ที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ, ศิลปะศรีลังกา, งานทัศนศิลป์

Abstract

Buddhism is a religion of wisdom. Religious inheritance must continue to continue. To have a way of being free from suffering. Thai people and the faith in Buddhism is a practice that has taken hold in the past time. In education ,inheritance or creation and offering of worship. To represent the respect and faith in Buddhism. The creation of the relics enshrined in the study of art forms and patterns enshrined in the relics of Sri Lanka with regard to design and create the work of the Buddha. The influence of Sri Lankan art is a reflection of the beauty , utility of believe and faith of Buddhism. Finally ,the important is the symbol and the spiritual value that spiritual anchoring to the Buddhist forever.

Keywords: relics enshrined, Srilanga art, Thai traditional craft

*ผู้นิพนธ์ประสานงาน pattarachaisang@gmail.com โทร. 092 272 1645

1. บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของการสร้างสรรค์ผลงาน

ศิลปะไทยมีมายาวนาน ประวัติศาสตร์ศิลปะไทยเริ่มต้นเมื่อวัฒนธรรมศาสนาเข้ามา มีการสร้างงานในลักษณะต่างๆ อาทิเช่น พระพุทธรูป สถูป-เจดีย์ การอุทิศถวายสิ่งของเครื่องใช้ เพื่อแสดงถึงความศรัทธา ความเชื่อ สัญลักษณ์ และคุณค่าทางจิตใจ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งและการระลึกถึงพระพุทธเจ้า ศาสดาของศาสนาพุทธ (สันติ เล็กสุขุม, 2544)

การสร้างสรรค์ที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ มีที่มาของการนำอิทธิพลศิลปะศรีลังกามาเป็นแนวทางในการคลี่คลาย และแนวคิดในการออกแบบ ด้วยเจตนาการสร้างเพื่อสะท้อนสถานที่มาของพระบรมสารีริกธาตุ และทางวัดมีเจตนาสร้าง-รับพระธาตุจากศรีลังกา ซึ่งรูปแบบของการสร้างผลงานที่ได้ออกแบบในชุดนี้ เนื่องจากว่าเป็นภาชนะที่ต้องรองรับพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งหมายถึงส่วนหนึ่งของพระพุทธเจ้าที่ยังคงเหลืออยู่ ให้พุทธศาสนิกชนรุ่นหลังรับรู้ว่าจะยังคงมีตัวตนจริงมิใช่เพียงแต่เรื่องสร้างแต่ขึ้น ดังนั้นการสร้างภาชนะรองรับจึงนำรูปทรงของสถูป-เจดีย์ มาสร้างสรรค์เป็นรูปทรงของภาชนะ โดยที่มาและลักษณะ

ของสถาปัตยกรรมนั้น เกิดจากการพุดินให้เป็นรูปสัณฐานกลมให้สูงขึ้น และปลายยอดของดินที่พุดขึ้น ที่เรารู้จักกันในทรงระฆังคว่ำ และในส่วนบัลลังก์รูปทรงสี่เหลี่ยมด้านบนของทรงระฆังคว่ำ ที่เป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกว่าสิ่งก่อสร้างนี้เป็นของกษัตริย์ ซึ่งพระพุทธเจ้าเป็นกษัตริย์ทั้งทางโลกและทางธรรม ในส่วนของยอดเจดีย์ลักษณะของรูปแบบเป็นสัญลักษณ์ของฉัตร บัลลังก์ของกษัตริย์ (สันติ เล็กสุขุม, 2544)

จากความเชื่อ และมูลเหตุดังกล่าวจึงเป็นที่มาของการสร้างสรรค์งานที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ อธิพิลศิลปะศรีลังกา ที่จะสะท้อนความงามและประโยชน์ใช้สอย รวมถึงสิ่งสำคัญคือสัญลักษณ์และคุณค่าทางจิตใจ เป็นปัจจัยการออกแบบที่สำคัญ ในการสร้างสรรค์ผลงาน

1.2 วัตถุประสงค์ของการสร้างสรรค์ผลงาน

1.2.1 เพื่อศึกษารูปแบบศิลปะศรีลังกา และที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุในประเทศศรีลังกา

1.2.2 เพื่อออกแบบและสร้างผลงานที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ อธิพิลศิลปะศรีลังกา

1.3 การสำรวจเอกสาร และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การสร้างสรรค์งานที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ได้แนวคิดและอิทธิพลจากศิลปะศรีลังกา ที่มาของพระบรมสารีริกธาตุ ผสมผสานกับแนวคิดรูปแบบสไตล์ศิลปะอยุธยา-รัตนโกสินทร์ ตามสถานที่ที่นำไปประดิษฐาน ณ วัดตาลเอน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังนั้น การทบทวนเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องจึงดำเนินการเพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการคลี่คลายและเป็นแนวทางอ้างอิงในการออกแบบ 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนของโครงสร้าง และส่วนของลวดลายในการตกแต่ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.3.1 โครงสร้างที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ จากอิทธิพลศิลปะศรีลังกา ในยุคสมัยสุโขทัย ที่พบได้ทั้งในไทยและประเทศอื่นๆ เป็นรูปแบบศิลปะที่สำคัญของการสร้างผลงาน ตัวอย่างที่ประดิษฐานพระธาตุเขี้ยวแก้วประเทศศรีลังกา ซึ่ง พระธาตุเขี้ยวแก้ว เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญที่สุดของประเทศศรีลังกา ไม่ว่าเมืองหลวงของศรีลังกาจะอยู่ที่ใด พระเขี้ยวแก้วจะต้องประดิษฐานคู่กับเมืองหลวงนั้น ปัจจุบันพระธาตุเขี้ยวแก้ว ประดิษฐานอยู่ที่เมืองแคนดี้ เมืองหลวงแห่งสุดท้ายของศรีลังกาที่มีกษัตริย์ปกครองประเทศ ปัจจุบัน ประดิษฐานอยู่ในวิหารพระเขี้ยวแก้ว บรรจุอยู่ในกล่องงาช้างฝังอัญมณีหุ้มทอง เจดีย์แก้ว เจดีย์ทองอีก 7 ชั้น ดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 ที่ประดิษฐานพระธาตุเขี้ยวแก้วประเทศศรีลังกา

ที่มา: <https://travel.mthai.com/app/uploads/2014/07/พิธีแห่พระเขี้ยวแก้ว-ศรีลังกา.jpg>

นอกจากนี้ โครงสร้างที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ จากอิทธิพลศิลปะศรีลังกาจากรูปแบบที่ประดิษฐานพระธาตุเขี้ยวแก้ว แล้วนั้น ยังมีการนำรูปแบบของเจดีย์ช้างล้อมศิลปะสุโขทัย แห่งเมืองศรีสัชนาลัยมาผสมผสาน ด้วยคติที่เป็นความเชื่อในเรื่องของ

การปกป้องคุ้มครอง วัดช้างล้อม เป็นวัดขนาดใหญ่ที่ถูกสร้างขึ้นอยู่ใจกลางเมืองศรีสัชนาลัย สันนิษฐานว่าอาจจะเป็นวัดที่พ่อขุนรามคำแหงทรงให้สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ประดิษฐานของพระบรมสารีริกธาตุ ครั้งเมื่อมีการเฉลิมฉลองใหญ่ในอดีต เจดีย์ประธานทรงกลมฐานประทักษิณสูง รายล้อมไปด้วยประติมากรรมลอยตัวรูปช้างประดับอยู่ 39 เชือก ด้านบนเจดีย์ประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัย ข้อสันนิษฐานการสร้างช้างไว้รอบเจดีย์นี้คาดว่ามีความเป็นไปได้มากว่าเกิดมาจากประเทศศรีลังกา อาจได้รับอิทธิพลมาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 โดยถือคติที่ช้างนั้นเป็นสัตว์มงคล และมีบทบาทในการอุปถัมภ์ค้ำจุนพุทธศาสนาตลอดมา (<http://www.manager.co.th/Travel/ViewNews.aspx?NewsID=9530000140607>)

รูปที่ 2 วัดช้างล้อม สุโขทัย

ที่มา: <http://www.manager.co.th/aspbin/viewgallery.aspx?newsid=9530000140607&imageid=1684259>

1.3.2 ลวดลายในการตกแต่งที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ เป็นการนำลักษณะศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์เป็นแม่ลาย (ลวดลายหลัก) ประกอบกับกลิ่นอายของลวดลายแบบสุโขทัยผสมผสานอยู่ธยา ได้แก่ ลวดลายปูนปั้นที่ประดับตามที่แตกต่างกัน อาทิ เช่น เพดาน ลายปูนปั้นบัวคว่ำบัวหงายที่องค์ระฆังของเจดีย์ประธานวัดพระธาตุ ลายปูนปั้นประดับเพดาน ศิลปะสุโขทัย

รูปที่ 3 ลายปูนปั้นประดับเพดาน ศิลปะสุโขทัย

ที่มา <http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/677275>

รูปที่ 4 ลายปูนปั้นประดับเพดาน ศิลปะสุโขทัย

ที่มา <http://monkeynumber4.blogspot.com/2014/03/sukhotai-guide-02-kumpeang-phet-01.html>

2. แนวความคิด เทคนิค กระบวนการในการสร้างสรรค์ผลงาน

2.1 แนวความคิดในการสร้างสรรค์ผลงาน

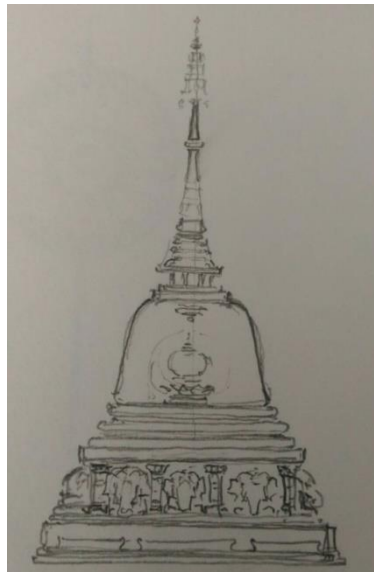
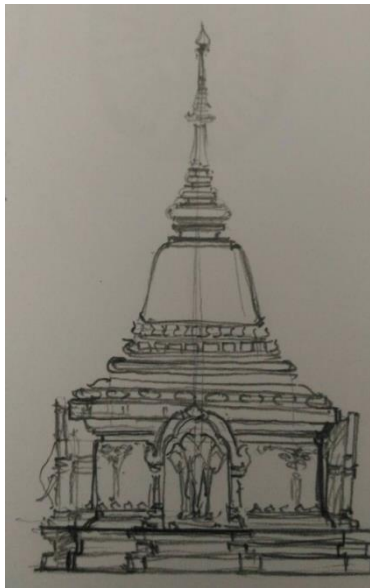
สรุปแนวคิดอิทธิพลศิลปะศรีลังกา ในการสร้างสรรค์ผลงานที่ประดิษฐ์ฐานพระบรมสารีริกธาตุ ที่สำคัญคือ ฐานเตี้ย องค์ระฆังคว่ำ ปลายยอดเจดีย์ประดับด้วยฉัตร รูปแบบดั้งเดิม และการนำช้างล้อมรอบฐานเจดีย์ตามความเชื่อ โดยถือคติที่ช้างนั้นเป็น สัตว์มงคลและมีบทบาทในการอุปถัมภ์ค้ำจุนพุทธศาสนาตลอดมา นอกจากนี้ผลงานยังประดับด้วยลวดลายเพิ่มความสวยงาม ประณีต ตามรูปแบบงานหัตถศิลป์ไทย สไตร์ศิลปะอยุธยาผสมผสานรัตนโกสินทร์ ตามสถานที่ที่นำไปประดิษฐ์สถาน ณ วัดตาลเอน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังตัวอย่างแบบร่างที่ประดิษฐ์ฐานพระบรมสารีริกธาตุ ทั้ง 5 แบบ

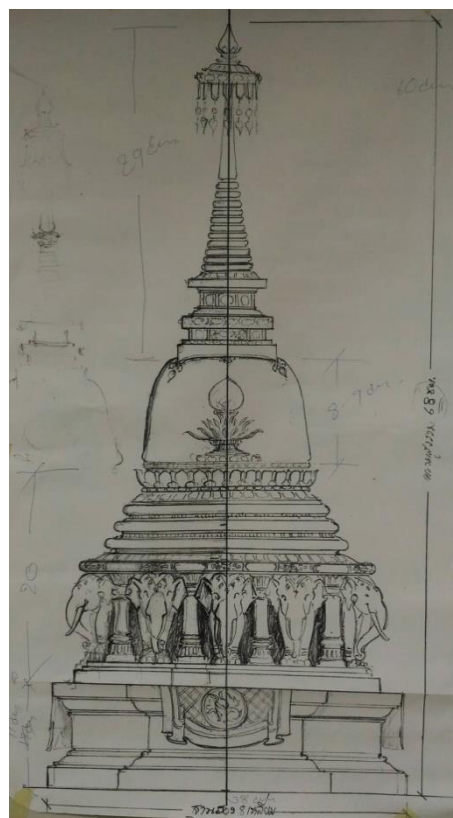
รูปที่ 5 แบบร่างที่ประดิษฐ์ฐานพระบรมสารีริกธาตุ แบบที่ 1-2

ที่มา: ภัทรไชย แสงดอกไม้, 2560

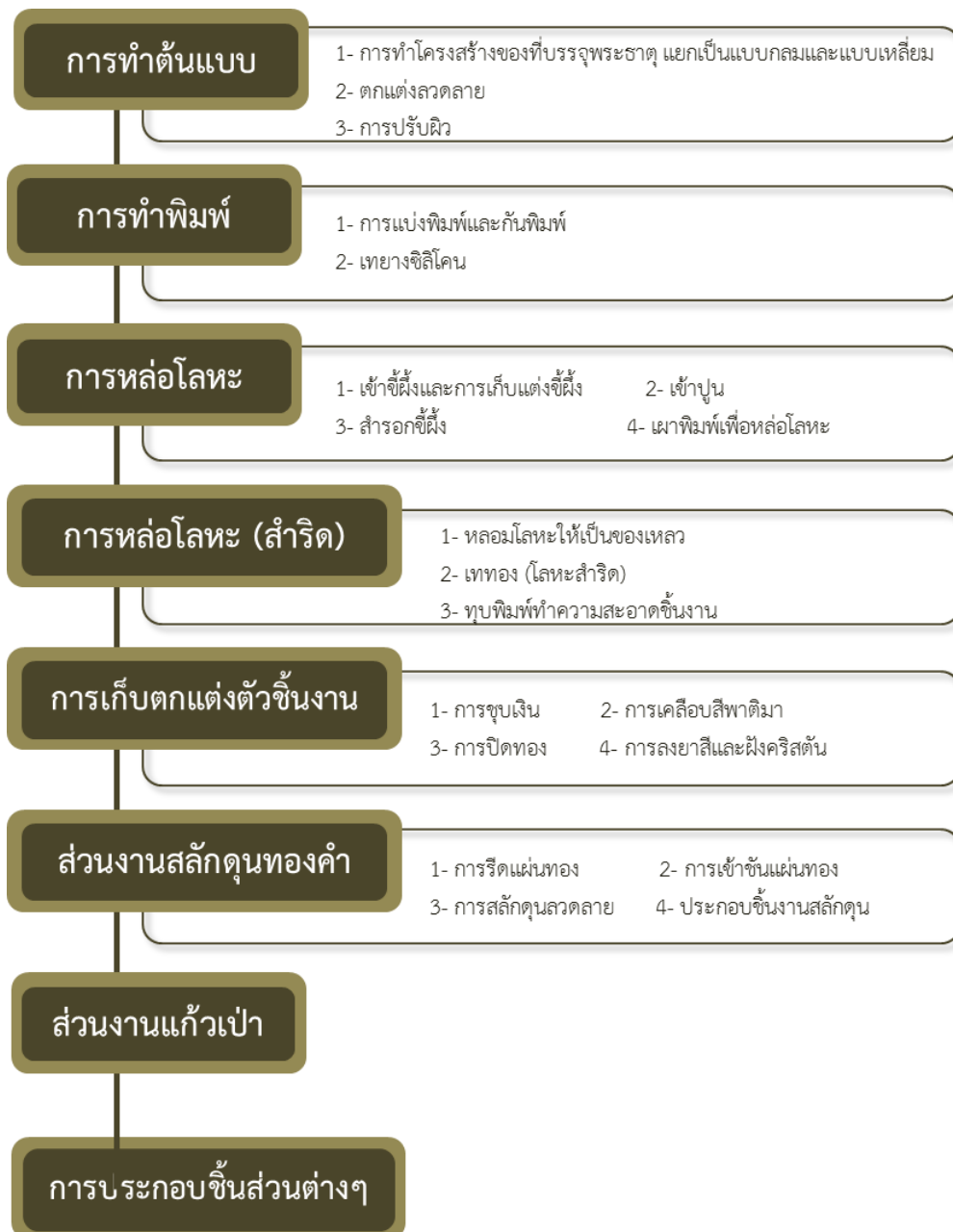
รูปที่ 6 แบบร่างที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ แบบที่ 3-4
ที่มา: ภัทรไชย แสงดอกไม้, 2560

รูปที่ 7 แบบร่างที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ แบบที่ 5
ที่มา: ภัทรไชย แสงดอกไม้, 2560

2.2 เทคนิค กระบวนการในการสร้างสรรค์ผลงาน

การสร้างสรรค์ผลงานด้วยเทคนิคผสมผสาน งานหล่อโลหะ งานทองรูปพรรณ และงานหัตถศิลป์ ในการดำเนินงาน สร้างชิ้นงานที่เหมาะสมกับรูปแบบงานในกระบวนการแต่ละขั้นตอน ดังนี้

รูปที่ 8 เทคนิค กระบวนการของการสร้างสรรค์ผลงาน

ที่มา: ภัทรไชย แสงดอกไม้, 2560

3. ผลการสร้างสรรค์ผลงาน

ผลการออกแบบและสร้างสรรค์ ที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ อธิพิลศิลปะศรีลังกา สร้างด้วยความศรัทธาในพระพุทธศาสนา และตามความงามของงานหัตถศิลป์ไทย

รูปที่ 7 ผลงานที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ
 ที่มา: ภัทรไชย แสงดอกไม้, 2560

รูปที่ 8 ผลงานที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ
 ที่มา: ภัทรไชย แสงดอกไม้, 2560

รูปที่ 9 ผลงานที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ
 ที่มา: ภัทรไชย แสงดอกไม้, 2560

4. สรุปผล และอภิปรายผลการสร้างสรรค์ผลงาน

ในการสร้างสรรค์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุองค์นี้ ได้ใช้การผสมผสานของวัสดุและเทคนิคงานช่างศิลปกรรมของไทยที่หลากหลายอาทิ

โครงสร้างใหญ่ใช้เทคนิคงานหล่อโลหะมีการหลอมโลหะหลายชนิดเช่น ทองแดง วัชชีวะธาตุ เงิน ดีบุก เหล็ก ทองคำ ฯลฯมาหลอมรวมให้เป็นเนื้อเดียวกันเรียกว่าทองสำริด ซึ่งเปรียบพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่หล่อหลอมความแตกต่างวรรณะของคนเราให้เป็นสิ่งเดียวกันที่เรียกว่าชาวพุทธ

ส่วนขององค์ระฆังและที่ครอบผอบ(ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ)ใช้เทคนิคการเป่าแก้วเพื่อให้สามารถมองเห็นภายใน อีกทั้งยังคงรักษารูปทรงขององค์ระฆังทั้งสามารับน้ำหนักในส่วนยอดอีกด้วย เปรียบดังเจดนาที่บริสุทธิ์ของพระพุทธองค์ที่มีให้กับสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นตามพระองค์ท่านถึงแม้ว่าจะเป็นงานที่หนักแต่พระองค์ยังคงความบริสุทธิ์ตั้งความใสของแก้ว

ผอบ ฐานรับผอบ และดาวเพดาน ทำด้วยทองคำแท้ ใช้เทคนิคงานสลักตุล ผิงอัญมณี อีกทั้งได้รังสรรค์เป็นรูปทรงดอกบัวบานเพื่อแสดงถึงการบรรลุดุธรรมของพระพุทธองค์และพระธรรมความรู้ของพระองค์อันทรงคุณค่าไม่ว่ากาลเวลาจะเปลี่ยนแปลงไปพระธรรมความรู้ของพระองค์ก็ยังคงทรงคุณค่าเช่นเดิมเปรียบประดุจดั่งธาตุทองไม่ว่าจะอยู่กับสิ่งใดก็ยังคงเป็นทองคำเช่นเดิม อีกทั้งดอกบัวยังเป็นที่ยอมรับว่าเป็นดอกไม้ที่ใช้ในการบูชาอีกด้วย

ในส่วนของการตกแต่งในภาพรวมอาทิเช่นลวดลาย สีเส้นที่เห็นอาศัยเทคนิคในงานหัตถศิลป์ เช่นการลงรักปิดทอง การลงยาสี เป็นต้น เพื่อให้เกิดความงามและทรงคุณค่าสมกับความสำคัญของพระบรมสารีริกธาตุที่มีต่อชาวพุทธ

ในฐานะผู้สร้างผลงานศิลปะ ได้ใช้ประสบการณ์ ความรู้ในเชิงช่างศิลปะไทยที่สะสมมา สร้างสรรค์สิ่งนี้ให้คงเอกลักษณ์ของความเป็นพุทธศาสนิกชนชาวไทยเพื่อจรรโลงพุทธศิลป์ให้คู่กับพุทธศาสนาสืบไปจนครบห้าพันปีตามที่พระพุทธองค์ท่านาย

5. เอกสารอ้างอิง

- [1] ปรีชา นุ่นสุข, 2541, “ศิลปะศรีลังกา,” กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์
- [2] สุภัทรดิศ ดิศกุล, 2545, “ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศไทยไกลเคียง,” พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์เอนค พรีนติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด
- [3] สันติ เล็กสุขุม, 2555, “คุยกับงานช่างไทยโบราณ,” พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์
- [4] สันติ เล็กสุขุม, 2544, “ประวัติศาสตร์ศิลปะไทย,” กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์
- [5] สันติ เล็กสุขุม, 2544, “ศิลปะอยุธยา,” พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์
- [6] <https://travel.mthai.com/app/uploads/2014/07/พิธีแห่พระเขี้ยวแก้ว-ศรีลังกา.jpg>
- [7] <http://www.manager.co.th/Travel/ViewNews.aspx?NewsID=9530000140607>
- [8] <http://www.manager.co.th/aspbin/viewgallery.aspx?newsid=9530000140607&imageid=1684259>
- [9] <http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/677275>
- [10] <http://monkeynumber4.blogspot.com/2014/03/sukhotai-guide-02-kumpheang-phet-01.html>